

ՀԱՅՈՑ ԼԵՂԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Լույս է տեսել հայոց լեզվի պատմության բուհական արժեքավոր մի դասագիրք, որ նախատեսված է բանասիրական ֆակուլտետների ուսանողների, թերևս նաև հայ բանասիրության և հայագիտության խնդիրներով հետաքրքրվողների համար¹²⁹:

Նշենք, որ հայոց լեզվի պատմական զարգացման վերաբերյալ կան բազմաթիվ հետազոտություններ՝ մենագրություններ, բուհական ձեռնարկներ, գրվել են ատենախոսություններ, տարբեր բնույթի գիտական հոդվածներ: Հարցերի նման բազմազանությունը և մեծ տարասփռումը ուսանողի, նույնիսկ դասախոսի և հայագետի համար երբեմն որոշակի դժվարություններ է հարուցում, ուստի այս դասագիրքը կարևոր է հայերենի պատմական զարգացման հարցերն ամբողջացնելու և մեկ գրքով ներկայացնելու տեսանկյունից:

Դասագիրքը կոլեկտիվ աշխատանքի արդյունք է. ներածական բաժնի, բառագիտության, քերականության հատվածների հեղինակն է Ն. Դիլբարյանը, հնչյունաբանության հատվածինը՝ Ա. Աբաջյանը, իսկ պատմական շարահյուսության բաժնինը՝ Ա. Յուզբաշյանը: Երևանի պետական համալսարանի դասախոսները, հիմնվելով բուհական համակարգում դասավանդելու իրենց բազմամյա փորձի վրա, ջանացել են ուսանողի սեղանին դնել հայոց լեզվի պատմության մատչելի ձեռնարկ՝ դասընթացի հանդեպ պատշաճ հետաքրքրություն և հնարավորինս դյուրին ըմբռնում ձևավորելու գնահատելի առաքելությամբ: Գիրքը լույս է տոեսնում ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը երաշխավորությամբ է իբրև դասագիրք:

Այս դասագիրքը գիտական հետազոտություն է, որը ներառում է անցյալի և արդի լեզվաբանության մեջ հայոց լեզվի պատմության վերաբերյալ շրջանառվող տեսական և փաստական կարևորագույն նյութերը և դրանք մատուցում մեթոդական հստակ սկզբունքներով: Կազմելով բուհական այս դասագիրքը՝ հեղինակները նպատակ են ունեցել հայերենի նախագրային և գրավոր շրջանի պատմության հարցերի հետ ներկայացնել նաև պատմական քերականության առանցքային հարցադրումները՝ նկատի ունենալով այդ առարկաների ուսումնասիրության առնչակից լեզվական իրողությունները, միասնական խնդիրներն ու փոխլրացնող նպատակները:

¹²⁹ Ա. Աբաջյան, Ն. Դիլբարյան, Ա. Յուզբաշյան, Հայոց լեզվի պատմություն (դասագիրք բանասիրական ֆակուլտետների ուսանողների համար), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2017, 444 էջ:

Դասագիրքը շարադրված է գիտական պատշաճ մակարդակով, ձեռնարկում վկայված լեզվական նյութերն ու տեսական վերլուծությունները տրվում են հստակ հղումներով: Հույժ գնահատելի է, որ ամեն բաժնից հետո Ա. Աբաջյանը, Ն. Դիլբարյանը և Ա. Յուզբաշյանը ներկայացրել են գրականության մանրամասն ցանկեր՝ նախատեսված հայոց լեզվի պատմության և պատմական քերականության համապատասխան բաժինների առավել խորքային և համակողմանի ուսումնասիրությամբ մտահոգ ուսանողների և ոլորտի մասնագետների համար:

Դասագիրքը սկսվում է «Երկու խոսք» առաջաբանով, որտեղ բացատրվում և հիմնավորվում են ուսումնասիրության կառուցվածքը, մեթոդները և ընդգրկված հարցերի շրջանակը, որոնք բավարարում են հայոց լեզվի պատմությունն առարկայի բուհական ծրագրի պահանջները: Ներածական բաժնում քննված են հայոց լեզվի պատմության՝ իբրև գիտակարգի ուսումնասիրության առարկան, մեթոդները, սկզբնաղբյուրները, կապն այլ գիտությունների հետ, գիտական շրջանաբաժանումը: Այնուհետև Ն. Դիլբարյանն անդրադարձել է այնպիսի կարևորագույն հարցերի, ինչպիսիք են հնդեվրոպական նախահայրենիքի տեղակայմանը վերաբերող արդի հիմնախնդիրները, հայոց ժողովրդանունների ստուգաբանության պատմությունը, նախամաշտոցյան հայ մատենագրության գոյության վարկածները, գրերի գյուտի քննական-բանասիրական վերլուծությունը, դասական գրաբարի լեզվաոճական դասերը, հունաբան և լատինաբան հայերենների հիմնական բնութագրերը և միջին գրական հայերենի, ապա աշխարհաբարի ձևավորման ընթացքը:

Պատմական հնչյունաբանության բաժնում Ա. Աբաջյանը առանձին-առանձին ներկայացրել է գրաբարի, միջին հայերենի ձայնավորները, երկբարբառներն ու եռաբարբառները, այնուհետև՝ ձայնավորներն ու երկհնչյունները նոր գրական հայերենում և բաղաձայնական համակարգը գրաբարում՝ ամփոփ պատկերացում տալով հայերենի հնչյունական համակարգի տարածամանակյա և համաժամանակյա փոփոխությունների մասին:

Պատմական բառագիտությանը վերաբերող բաժնում Ն. Դիլբարյանը դասագրքին հարիր խորությամբ քննել է հայերենի բառապաշարը, հնդեվրոպական բնիկ բառաշերտը և իրանական, հունալատինական, ասորական, եբրայական, կովկասյան, թուրքական, եվրոպական նոր և նորագույն փոխառությունները՝ ընդունված իմաստային խմբերով, հնչյունական առանձնահատկություններով և ժամանակագրական բաշխմամբ:

Հայերենի պատմական քերականության նկարագրության համար ընտրված է զուգադրական համեմատության մեթոդը, որի շնորհիվ ուսանողները կարողանում են ըմբռնել հայերենի քերականական այս կամ այն իրողության ծագումը, փոփոխությունները, տիպաբանությունը: Լեզվական փաստերը ներկայացվում են նախ՝ գրաբար, ապա՝ միջին հայերեն, հավարտ՝ գրական արևելահայերեն ու արևմտահայերեն: Պատմական ձևաբանությանը վերաբերող բաժինն ընդարձակ է, բնութագրված են հայերենի թեքվող և չթեքվող խոսքի մասերն իրենց զարգացման տարբեր փուլերում: Անունների և բայերի եղանակաժամանակային ձևերի, դերբայների նկարագրության համար տրվում են համապատասխան հարացույցներ, հարուստ օրինակներ, որոնց շնորհիվ ուսանողները կարող են արդյունավետ ամրակայել իրենց գործնական և տեսական գիտելիքները:

Դասագիրքն ավարտվում է «Ակնարկներ պատմական շարահյուսության» բաժնով, որտեղ Ա. Յուզբաշյանը անդրադարձել է վերացականը թանձրացականի փոխարեն, որոշիչ-որոշյալ, հատկացուցիչ-հատկացյալ, բացահայտիչ-բացահայտյալ կապակցություններին, ենթակայի և ստորոգյալի համաձայնությանը, ապա շարադասությանը նախ՝ գրաբարում, այնուհետև՝ միջին հայերենում և երկնյուղ աշխարհաբարի տարբեր շրջաններում իրենց հետագա փոփոխություններով: Տեսական բնութագրերն ամրակայված են բնագրային համոզիչ վկայակոչումներով:

Ամփոփելով՝ անվարան կարող ենք փաստել, որ գրախոսվող այս գրքի հեղինակները օգտագործել են ցայսօր շրջանառության մեջ գտնվող գիտական-տեսական հարուստ գրականություն հայոց լեզվի պատմության տարբեր փուլերի և բաժինների վերաբերյալ՝ ասպարեզ բերելով համահավաք, ուսանողների համար մատչելի և կողմնորոշող դասագիրք, որը միանգամայն ողջունելի նախաձեռնություն է: Գիրքը լույս է ընծայվել համեստ տպաքանակով՝ 300 օրինակով: Կարծում ենք՝ այն կունենա արժանի վերահրատարակումներ:

Բանասիր. գիտ. թեկնածու Գ. Մ. ՄԽԻԹԱՐՅԱՆ